

ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ Ο ΧΙΟΣ.

Ο ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ, ἑξοχος Ἕλλην ἱστορικός, Χίος τὴν πατρίδα, υἱὸς τοῦ Δαμασιστράτου, καὶ ἀδελφὸς Καυκάλου τοῦ ῥήτορος, ἐγεννήθη περὶ τὸ 380 π. Χ., ἐδιδάχθη δὲ τὴν ῥητορικὴν ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους καθ' ὃν χρόνον διέτριβεν οὗτος ἐν Χίῳ. Κατὰ τὸν Φώτιον ὁ Δαμασίστρατος, Λακωνιστὴς ὢν, ἐφυγαδεύθη μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐκ τῆς πατρίδος, πιθανόν ὅτι περὶ τὸ 360 π. Χ. ὅτε περιεσπάτο ἡ Χίος ὑπὸ δύο φατριῶν, τῆς μὲν δημοτικῆς καὶ τῆς δυνατωτέρας κλινούσης πρὸς τὸ μέρος τῶν Θηβῶν, εὐαρίθμων δὲ τινων ἀριστοκρατῶν ὑποστηριζόντων τὰ συμφέροντα τῆς Σπάρτης. Ἐκ τούτων ἦσαν ὁ Θεόπομπος καὶ ὁ πατήρ του. Ἡ ἐπιβρῶς τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰσοκράτους ἐπὶ τοῦ Θεοπόμπου φαίνεται ὅτι ἦτο μεγίστη· διότι, καίτοι μὴ ἐφαρμόσας εἰς τὰ πολιτικὰ τὰς ῥητορικὰς δυνάμεις του, μήτε συνήθειαν ἔχων νὰ συνηγορῇ εἰς τὰ δικαστήρια, συνέγραψεν ὅμως, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου του, ἱκανοὺς λόγους, οἵτινες ἀπηγγέλλοντο εἰς ῥητορικοὺς συναγωνισμοὺς, ὑπερτερήσας κατὰ τοῦτο, ὡς λέγουσι, καὶ αὐτὸν τὸν Ἰσοκράτη. Ὅποτε ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ τῆς Χίου, ὑπῆγε μετὰ τοῦ πατρὸς του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐδαπάνησεν ἔτη τινὰ περιερχόμενος καὶ σπουδάζων, καὶ ὅπου ἐδοξάσθη μεγάλως διὰ τὴν εὐγλωττίαν του. Τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ἡλικίας ἔλαβεν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Μετὰ τὸ συμβεβηκὸς δὲ τοῦτο ἐνησχολήθη δραστηρίως εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος νήσου του, καὶ διὰ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ ἔγεινεν εἰς τῶν κυριωτέρων στύλων τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας. Ζῶντος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ τίποτε δὲν ἀπετόλμησαν φανερά ἐναντίον του· ἀλλὰ μόλις ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ δημοτικὴ φατρία πάλιν ἀπεδίωξαν τὸν Θεόπομπον. Κατέφυγε δὲ νῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὴν προστασίαν Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἔμεινεν ἀνενόχλητος. Ἀλλ' ὁ τοῦτον διαδεχθεὶς Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἔτρεφε δυσμενῆ πρὸς αὐτὸν αἰσθήματα, καὶ ὃν φίλοι τινὲς δὲν εἶχον συμβουλεύσειν αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ, ἤθελε θανατωθῇ. Ποῦ δὲ τῶρα ἔφυγε, τί ἐδοκίμασε μετὰ ταῦτα, καὶ ποῦ ἀπέθανεν, ἀγνοεῖται· πιθανώτατον ὅμως ὅτι ἀπέβίωσε περὶ τὸ 308 π. Χ.

Τῶν συγγραμμάτων τοῦ Θεοπόμπου σώζονται πολυάριθμα μόνον κλάσματα· μεγαλητέραν δὲ ζημίαν παρὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν δὲν ὑπέφερεν ἄλλην ἢ ἀρχαία ἱστορία. Ὁ ἐφεξῆς κατάλογος περιέχει τὰ πονήματα ὅσα γνωρίζομεν ὅτι συνέγραψεν—

1. Ἐπιτομὴ τῶν Ἡροδότου Ἱστοριῶν. Τὴν Ἐπιτομὴν ταύτην ἀναφέρουσιν ὁ Σουΐδας

καὶ διάφοροι ἄλλοι γραμματικοί. Κατὰ τὴν γνώμην δὲ πολλῶν νεωτέρων κριτικῶν εἶναι πάντῃ ἀπίθανον ὅτι ἐπεχείρησε τοιοῦτο πόνημα ὁ Θεόπομπος· φρονούσι μᾶλλον ὅτι ἠρανόσθη αὐτὴν γραμματικὸς τις, καὶ ὅτι τὴν ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱστοριογράφου. Οἱ λόγοι ὅμως οἱ τὴν δοξασίαν ταύτην ὑποστηρίζοντες δὲν φαίνονται ἀποχρῶντες, καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὁ Θεόπομπος ἔκαμε τὴν ἐπιτομὴν ταύτην ὡς πρώτην ἀπόπειραν πρὸς ἱστοριογραφίαν. Σῶζονται δ' ἀκόμη ὀλίγα τινὰ κλάσματα αὐτῆς.

2. Πόνημα ἀξιολογώτερον ἦσαν αἱ Ἑλληνικαὶ Ἱστορίαι, ἡ Σύνταξις Ἑλληνικῶν. Ἦτο συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἀφ' οὗ χρόνου ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ Θουκυδίδης, π. Χ. 411, μέχρι τῆς ἐν Κνίδῳ μάχης, π. Χ. 394. Συνίστατο δὲ τὸ πόνημα ἐκ δώδεκα βιβλίων, καὶ πολλὰ κλάσματα ἐτι σώζονται.

3. Τὰ Φιλιππικά, ἅτινα περιεῖχον εἰς 58 βιβλία τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Φιλίππου εἰς τὸν θρόνον, ἢ ὀρθότερον ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τῶν Φιλιππῶν, μέχρι τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ. Τὸ πολύτομον τοῦτο σύγγραμμα περιελάμβανεν ὅχι μόνον τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν πλατυτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως ἐντὸς τῆς εἰρημένης περιόδου, ἀλλὰ διεπραγματεύετο καὶ περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκείνων μερῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τοιούτων βαρβάρων ἐθνῶν, ὅποια εἶχεν αἰτίαν νὰ ἀναφέρῃ. Ταῦτα δὲ συνίστων πολλὰς καὶ μακρὰς παρεκβάσεις, καὶ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἐκτάσεώς των ἐκ τοῦ ὅτι ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Γ'. ἀφ' οὗ ἀπέκοψε τὰς παρεκβάσεις ταύτας, ἐσμίκρυνε τὸ σύγγραμμα ἀπὸ 58 εἰς 16 βιβλία. Ἐχομεν δ' ἐτι πολλὰ κλάσματα τῶν Φιλιππικῶν, διεσπαρμένα εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Παρεκτὸς τῶν ἱστοριῶν τούτων, ἔγραψεν ὁ Θεόπομπος καὶ πολλοὺς λόγους· γνωρίζομεν δὲ ὅτι συνέταξε Πανηγυρικοὺς τοῦ Μανυσώλου, Φιλίππου, καὶ Ἀλεξάνδρου. Οἱ ἀρχαῖοι, περιγράφοντες τὸν ἱστορικὸν χαρακτήρα του, ἐπαινοῦσι μὲν αὐτὸν ὡς φιλαλήθη, ἀλλὰ παριστῶσιν ὅτι ἦτον αὐστηρότατος εἰς τὰς κατηγορίας, καὶ ἀπεριόριστος εἰς τοὺς ἐπαίνους. Ἡ ἔνθερμος καὶ ὀρμητικὴ κράσις του δὲν ἐσυγχώρει αὐτῷ νὰ διατηρῇ τὴν κατάλληλον εἰς ἱστορικὸν γαλήνην. Κατηγορεῖται δὲ καὶ ὅτι ὑπερηγάπα τὰ τεράστια, καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου διέτριβε παραπολὺ εἰς τὰς μυθώδεις ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ὅσας ἐλάμβανεν ἀφορμὴν.

Περὶ τοῦ Θεοπόμπου λέγει ὁ Κοραῖς τὰ ἐπόμενα— «Διὰ νὰ πληροφορηθῇ τις πόσον ἐζημιώθημεν, χάνοντες τὴν πολυβίβλον ἱστορίαν τοῦ Θεοπόμπου, ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃ ὅσας μαρτυρίας ἔλαβον ἐξ αὐτῆς ὁ Στράβων, ὁ Διόδωρος, ὁ Πολύβιος, ὁ Παυσανίας, ὁ Πλού-

ταρχος, ὁ Ἀθήναιος, ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι, καὶ ὅσα λείψανα μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Στοβαῖος, οἱ Σχολιασταί, καὶ ὅλοι οἱ παλαιοὶ λεξικογράφοι· καὶ πρὸ πάντων νὰ ἀναγνώσῃ τὴν περὶ αὐτῆς κρίσιν Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασέως. Ἱστορῶν (λέγει) τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ φανερά, ἀλλ' ἐξετάζει καὶ τὰς ἀφανεῖς αἰτίας καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἐκινήθησαν εἰς αὐτάς, καὶ ἀνακαλύπτει τοὺς ὑποκριτὰς τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο (προσθέτει ὁ Διονύσιος) ἐκρίθη ὁ Θεόπομπος βάσκανος, μιμούμενος τοὺς ἱατροὺς ἐκείνους, οἵτινες, καίοντες καὶ τέμνοντες τὰ γαγγραινωμένα, ἐγγίλθουσι κάποτε καὶ τὰ ὑγιᾶ μέρη τοῦ σώματος. Τὸν Πολύβιον νοεῖ ἐδῶ ὁ Διονύσιος, διότι ὁ Πολύβιος μάλιστα κατηγόρησεν ὅχι ὀλιγώτερον πικρὰ τὴν (ὡς τὴν ὀνομάζει) πικρίαν τοῦ Θεόπομπου, φέρων μόνον παράδειγμα ὅσα εἶπεν ὁ Θεόπομπος κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ὡνείδισε καὶ ὁ Λουκιανὸς τὸν Θεόπομπον ὡς φιλαπεχθήμονα, ἤγουν ὡς ἄνθρωπον, ὅστις διήγειρε πολλοὺς ἐχθροὺς καθ' ἑαυτοῦ διὰ τοὺς κατ' ἐκείνων ψόγους. Ἀλλὰ μὴ μόνος ὁ Θεόπομπος καὶ μόνον τὸν Φιλίππον ἐκατηγόρησεν; Ἐσθηλίτευσεν ὁμοίως Διονύσιον τὸν τύραννον τῆς Σικελίας, τοὺς κόλακας καὶ φίλους αὐτοῦ, ἄλλους τῆς Ἑλλάδος προδότας ὅχι ὀλίγους· ἐψέξε τὴν ἀσωτίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ μάλιστα τῶν δημαγωγῶν καὶ στρατηγῶν αὐτῶν, τῶν Ταραντίνων, τῶν Μυθημναίων, τῶν Ροδίων, τῶν Κολοφωνίων, τῶν Βυζαντινῶν, τῶν Λακεδαιμονίων. Ἡ φθορὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἡθῶν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου εἶχε προχωρήσει τόσον, ὥστε καὶ τῶν μετρίων πολιτῶν αἱ ἐπιθυμίαι ἐξισοῦντο μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῶν δυναστῶν. «Νῦν δὲ οὐδεὶς ἐστί (λέγει ὁ Θεόπομπος) καὶ τῶν μετρίως εὐπορουμένων, ὅστις οὐ πολυτελεῖ μὲν τράπεζαν παρατίθεται, μαγεῖρους δὲ καὶ θεραπείαν ἄλλην πολλὴν κέκτηται, καὶ πλείω δαπανᾷ τὰ καθ' ἡμέραν, ἢ πρότερον ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ ταῖς θυσίαις ἀνῆλiskon.» Καὶ τὰ αἷτια τῆς τόσης φθορᾶς ἦσαν τὸ πεμπόμενον εἰς τοὺς δημαγωγοὺς τῆς Ἑλλάδος χρυσίον, πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως τῆς Περσίας, ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου· ἐπομένως οἱ συληθέντες μεγάλοι θησαυροὶ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ τῶν Δελφῶν, καὶ σκορπισθέντες εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ τελευταῖον τὰ μετακομισθέντα ἄπειρα πλοῦτη ἐκ τῆς Ἀσίας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Περσικῆς βασιλείας. Οἱ κατὰ τῶν τοιοῦτων ὀνειδισμοὶ τοῦ Θεόπομπου λοιπὸν ἦσαν πλέον ψυχῆς μισοπονήρου κραυγαὶ παρὰ πικρίαι, καὶ ὁμοιάζον καὶ τὴν λέξιν καὶ τὸ πρᾶγμα τὰς κατὰ τῶν προδοτῶν κραυγὰς τοῦ Δημοσθένους, ὡς τὰς κρίνει ὁ Διονύσιος. Τούτους τοὺς προδίδοντας τὰς πατρίδας των διὰ τῆς γαστροδίας τὰς ἡδονὰς ἀπέβλεπε (μὴν ἀμφιβάλλωμεν) ὅταν ἔλεγε, Τὸ γὰρ ἐσθίειν πολλὰ τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βρα-

δυτέρας, ὀργῆς δὲ καὶ σκληρότητος καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπίπλησι.

«Καὶ τοῦ μὲν Πολυβίου ἡ περὶ Θεοπόμπου κρίσις, ἂν ὑπερέβῃ τὸ δίκαιον, φαίνεται καὶ ἀπαθής! Ἀλλ' ὁ Θεόπομπος ἔπεσεν εἰς ἄλλων ἐχθρῶν στόματα, ἐξ ὧν τινὲς καὶ ἐσπούδασαν νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν μισητὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Τοιοῦτον σκοπὸν εἶχεν ὁ δόλος τοῦ συγχρόνου τοῦ Ἀναξιμένους τοῦ Ῥήτορος. Ὁ μαθητὴς οὗτος τοῦ Ζωΐλου, ἀλλ' ἀναιδέστερος τοῦ διδασκάλου συκοφάντης, ἔγραφε, μιμούμενος τὸ ὕφος τοῦ Θεοπόμπου κατὰ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θηβαίων, ὅχι ὅσα εἶχεν ὁ Θεόπομπος εἰς τὴν ἱστορίαν του, συγχωρημένα εἰς ἱστορικοὺς, ἀλλὰ βλάττημα καὶ συκοφαντικὰ πολλὰ, καὶ διασπείρας τὰ βιβλία ὡς συγγράμματα τοῦ Θεοπόμπου, τὸν ἔδραψε πολὺ.

«Εἰς τὴν ἀξιόλογον ταύτην τοῦ Θεοπόμπου ἱστορίαν, καθὼς εἰς ὅλους τοὺς παλαιούς ἱστορικοὺς, εὐρίσκονται καὶ τινὰ μυθώδη· ἀλλὰ ταῦτα ἱστορεῖ ἀπλῶς χωρὶς ἐπίκρισιν, ὡς ἱστόρησαν καὶ ἄλλα ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ ἱστορικοί.

«Ὅστις ἐπιθυμεῖ πλείοτερα περὶ Θεοπόμπου, τὸν πέμπω εἰς τὸ περὶ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν συγγραμμα τοῦ Οὐοσσίου. Τοῦτο μόνον ἂς προστεθῇ, ὡς ὅχι πολλὰ γνωστὸν εἰς ὅλους μαρτύριον τῆς ἱστορίας τοῦ Θεοπόμπου. Ὅτε ἐμπρήσθη ὁ ἐν Εφέσῳ περιδότης ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ναὸς κτισμένος ἀπὸ κοινὴν δαπάνην ὄλων τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, ἐπειδὴ ὁ ἐμπρηστὴς (ὡς λέγει ἡ ἱστορία) ἄλλην ἀφορμὴν τοιοῦτου ἀνομήματος δὲν εἶχε παρὰ τὴν μανιώδη ἐπιθυμίαν νὰ ἀποθανάτισῃ τὸ ὄνομά του, οἱ Εἰσέσιοι ἔδωκαν ψήφισμα ἀπαγορευτικὸν νὰ μὴ προσφέρῃ τοῦ λοιποῦ κανεῖς τοιοῦτου ἀσεβοῦς ἀνθρώπου ὄνομα. Τὸ ψήφισμα δὲν ἦτον οὔτε φρόνιμον, οὔτε πολιτικόν· καὶ μόνος ὁ Θεόπομπος μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ ἐμπρηστής ὀνομάζετο Ἡρόστρατος.»

Τὰ σωζόμενα κλάσματα τοῦ Θεοπόμπου ἐξεδόθησαν καὶ καθ' ἑαυτὰ, ὑπὸ τοῦ Wichers, ἐν Λουγδούνῳ τῆς Βαταвіας, 1829· καὶ μετ' ἄλλων κλασμάτων Ἑλλήνων ἱστορικῶν, ὑπὸ τοῦ J. Müller, ἐν Παρισί-οις, 1841.

Η ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΤΥΧΟΝΤΟΣ ΕΡΑΣΤΟΥ.

ΕΝΩ κατὰ τινὰ ζοφώδη πρῶταν τοῦ Νοεμβρίου, πλούσιος τραπεζίτης Ἄγγλος, ὁ κύριος Βράντων, ἐκάθητο εἰς τὸν ἰδιαιτέρον αὐτοῦ θάλαμον, μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ γράφειν ἐνησχολημένος, εἰσῆλθεν εἰς τῶν γραμματέων του, ἀναγγέλλων ὅτι «κυρία, ἥτις ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ αὐτὸν κατὰ μόνας ὀλίγας στιγμὰς, περιέμενεν εἰς τὴν θύραν τοῦ καταστήματος, ἐν τῇ ἀμάξῃ αὐτῆς, καθὼς μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐξέλθῃ πρὶν βεβαιωθῇ ὅτι ὁ κύριος Βράντων ἦτον ἐλεύθερος καὶ πρόθυμος νὰ τὴν ὑποδεχθῇ.»